Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Foucauldijeva kritika Dejtonskog sporazuma: Gvozdeni kavez nadrealnosti

Keith Doubt

Jasna funkcija Dejtonskog sporazuma je bila da zaustavi sociocidni rat koji je ubijao društvo u Bosni i Hercegovini. Rat je bio nesavjestan i nemoralan, te je uzrokovao smrt i užasne posljedice na živote mnogih kao i na njihove zajednice. Genocid u Srebrenici je bio podli vrhunac ovog rata, međutim neki tvrde, a s time se slaže i autor ovog članka, da se genocid dešavao na samom početku rata u pogromima na drugim područjima kao što su Foča i Prijedor u BiH, iako se ovi pogromi ne opisuju kao genocid. Dejtonski sporazum je zaustavio sociocidni rat, te se zbog toga Dejtonski sporazum slavi kao važno diplomatsko dostignuće našeg vremena. Ipak, Dejtonski sporazum ima nesretan način podjele i razdvajanja građana.

Dejtonski sporazum je trebao biti samo prijelazno sredstvo. Prilikom izrade Dejtonskog sporazuma bile su preduzete hitne mjere u vezi sa prenapuhanim pravima tri etničke grupe kao konstitutivni narodi. Latentna funkcija Dejtonskog sporazuma je da učini Bosnu i Hercegovinu politički stagniranom što znači propalom državom. Nacionalisti iz svake etničke grupe koriste Dejtonski sporazum da nastave i dovrše smrtonosni projekat koji je rat započeo. Nepredviđena posljedica Dejtonskog sporazuma mogla bi biti smrt Bosne i Hercegovine kao unitarne zemlje.

Nacionalistički lideri (od kojih su dvojica, Franjo Tuđman i Slobodan Milošević, bili ratni zločinci u ratu koji su sami započeli) ratificirali su Dejtonski sporazum. Uspostavljena je država koja se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, tri konstitutivna naroda, jednog distrikta, deset kantona, rotirajućeg tročlanog predsjedništva. Nikola Kovač, bivši ambasador u Francuskoj za Bosnu i Hercegovinu tokom rata, oštro je istakao: „Međunarodna zajednica je tolerisala inicijatore sukoba i stala na stranu jačeg (a ne žrtve), u uvjerenju da su ‘gospodari rata’ bili jedini sagovornici.”
Bosna i Hercegovina je prvenstveno, ali ne u potpunosti, sastavljena od tri etničke grupe koje čine Bošnjaci, Hrvati ili bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i bosanski Srbi. Nijedna od ove tri etničke grupe nema monolitnu većinu kao što je to bio slučaj u drugim jugoslovenskim republikama. Bošnjaci su pluralitet. Više od deset posto stanovnika države sada ne pripada ni jednoj od ove tri etničke grupe. Društvo Bosne i Hercegovine je bilo više polietničko nego društva u drugim republikama, međutim ova razlika u stepenu ne bi trebala prikriti činjenicu da su i druge jugoslovenske republike polietnička društva. Bosna i Hercegovina je ostalim republikama predstavljala uzor

polietničke solidarnosti. Bosnu su nazivali mini Jugoslavijom. Moglo bi se i reći da je Jugoslavija bila gigantska Bosna.

Bosna i Hercegovina ostaje polietničko društvo. Isto tako, ostale bivše jugoslovenske republike ostaju polietnička društva čak i nakon što su uspostavljene kao nezavisne nacionalne države. Pogrešno je to reći, budući da nakon Titove smrti, Jugoslavija nije mogla ostati ujedinjena država, (kao što to nije mogla ni Bosna i Hercegovina. Ivo Banac kritikuje poređenje kolektivnog identiteta Jugoslavije i kolektivnog identiteta Bosne i Hercegovine, ističući kako razlika nije samo u stepenu nego i u vrsti.

> Da je Bosna skup odvojenih entiteta, onda bi bila mini-Jugoslavija. Ali nije. Bosna je historijski entitet koji ima svoj identitet i svoju historiju. Na Bosnu gledam prvenstveno kao na funkcionalno društvo kakvo Jugoslavija nikada nije bila. Moje pitanje je kako je moguće održati komplikovan, složen identitet kao što je Bosna i Hercegovina?

Međunarodna zajednica je pogriješila misleći da bi ustav Bosne i Hercegovine mogao biti strukturian kao švicarska konsocijacijska demokratija. Bosna i Hercegovina je autentično polietničko društvo, a ne formulisano multietničko društvo. Dejtonski sporazum ne uspijeva održati komplikovan, složen identitet poput Bosne i Hercegovine. Dejtonski sporazum, u stvari, čini suprotno. On sprječava da komplikovan, složen identitet poput Bosne ostane ujedinjena zemlja, a Michel Foucault nam pomaže da shvatimo zašto.

Kada Foucault kaže da se moć države nalazi u gledištu objektiva, on misli da se moć države nalazi u nadrealnom smislu objektivnosti. Epistemologija je poput nadrealističke umjetnosti. Postoji razumijevanje bez smisla. Postoji smisao bez razumijevanja. Subjekt i objekt su spojeni.

Dejtonski sporazum insistira na “tačnom” navođenju etničkog sastava zemlje. Dejtonski sporazum svrstava Bošnjake, Hrvate i Srbe u konstitutivne narode. Dejtonski sporazum ne samo da ignoriše, nego i oduzima glasačko pravo preko deset posto građana u zemlji koji nisu pripadnici jedne od ovih etničkih grupa i koji su označeni kao Ostali. Učešće u Zastupničkom domu i Domu naroda, dva doma državnog parlamenta, kao i u Predsjedništvu, ograničeno je na pripadnike ove tri etničke grupe i regulisano na osnovu uravnotežene zastupljenosti između te tri etničke grupe. Etnički omjer i rotacija obavještavaju predsjedničko tijelo države, i to se zove kolektivno predsjedništvo sastavljeno od tri člana, od kojih svaki predstavlja jednu od tri etničke grupe. Dva člana kolektivnog predsjedništva ne mogu biti iz iste etničke grupe. Svaki član kolektivnog predsjedništva iz različite etničke grupe se rotira kao predsjednik države.

Ova tri predsjednika se biraju iz dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Dva entiteta su rezultat etničkog čišćenja teritorija tokom rata od 1992. do 1995. godine, kojim su izbrisani vijekovi historijskog polietničkog naslijeđa. Dva entiteta su nasilno uspostavljena i nehistorijski i vještački osnovana Dejtonskim sporazumom. Prema Dejtonskom sporazumu, za predsjednika BiH se ne može

kandidovati ni bosanski Srbin niti neko ko nije pripadnik tri najveće etničke grupe koje žive u Federaciji BiH, već samo bosanski Srbin koji živi u Republici Srpskoj. Bosanski Srbin koji živi u Federaciji može glasati samo za bosanskog Srbina koji živi u Republici Srpskoj i koji se kandiduje za predsjednika. Status bosanskih Srba koji žive u Federaciji je Ostali kao i status bosanskih državljana koji nisu pripadnici jedne od tri glavne etničke grupe. Dejtonski sporazum diskriminiše politička prava ovih ljudi na jednako i potpuno državljanstvo. Isto tako, Bošnjak ili bosanski Hrvat koji živi u Republici Srpskoj ne može biti član Predsjedništva, to može samo Bošnjak ili bosanski Hrvat koji živi u Federaciji. Status Bošnjaka ili bosanskih Hrvata koji žive u Republici Srpskoj, kao i status građana koji nisu pripadnici tri glavne etničke grupe, također je Ostali. Dejtonski sporazum diskriminiše prava ljudi na jednako i potpuno državljanstvo.

Dervo Sejdić i Jakob Finci, Bosanci koji su Rom i Jevrej, Bosanci koji nisu ni Bošnjaci, ni Hrvati, ni Srbi, podnijeli su tužbu za diskriminaciju Evropskom sudu za ljudska prava i pobijedili 2009. godine. Ništa se nije promijenilo nakon što je najviši evropski sud za ljudska prava osudio Dejtonski sporazum kao diskriminatoran, dajući građanima koji ne pripadaju glavnim etničkim grupama drugorazredni status.

Da bi zaključio ovu izopačenost, Dejtonski sporazum oduzima pravo na kandidovanje za najvišu državnu funkciju nekome ko ne želi da se izjasni o svom etničkom identitetu. Snaga Dejtonskog sporazuma ogleda se u načinu na koji operacionalizuje „tačan“ opis etničkog sastava zemlje. Gospođa Azra Zornić je, kao i Dervo Sejdić i Jakob Finci, također podnijela tužbu za političku diskriminaciju i kršenje ljudskih prava Evropskom sudu za ljudska prava te je 2014. godine dobila slučaj. Budući da je Zornić jednostavno odbila da se izjasni o svom etničkom identitetu te se jednostavno izjasnila kao državljanka Bosne i Hercegovine, uskraćeno joj je pravo da se kandiduje za najvišu funkciju u zemlji. Njen slučaj se ne spominje toliko kao slučaj Sejdić i Finci, a jedan od mogućih razloga je zato što je tužbu podnijela žena, a ne muškarac. Međutim, njena tužba je značajnija i dublja zbog toga što ona ne podnosi tužbu u ime svoje etničke pripadnosti i manjinskih prava, nego u ime svog bosanskog državljanstva koje dijeli sa svim Bosancima i Bosankama, a to je upravo ono što Dejtonski sporazum ne podržava. Dejtonski sporazum insistira na “tačnom” opisu etničkog sastava zemlje i na taj način se udaljava od stvarnosti i istine. Kategorija Ostali nadmašuje i briše kategoriju državljanstva kao politički značajnu kategoriju u Bosni i Hercegovini.

Ova podjela polietničkog društva sa tačnim omjerima javlja se i na nižim nivoima vlasti. Kako bi se osigurala objektivno uravnotežena zastupljenost u Federaciji, svaka od tri glavne etničke grupe ima pravo na dvije pozicije među šest istaknutih pozicija u Federaciji (predsjednik Federacije, premijer, predsjednici dva doma Parlamenta, predsjednik Apelacionog suda i predsjednik Ustavnog suda). Kada se ne poštuje raspodjela, osporavaju se vladine odluke. Dejtonski sporazum objektivizira etničku podjelu koju je rat nasilno stvorio. Ova objektivizacija postaje svoj vlastiti legitimitet; legitimitet počiva u objektivizaciji.

Reificiranjem etničkih razlika Dejtonski sporazum razdvaja Bosance i stvara prazninu među njima. Ovaj antisintetički logo Dejtonskog sporazuma je stran državi koju navodno nastoji održati, a zapravo je ruši. Dejtonski sporazum je savršeno nesavršen mir.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.